

Water in landen op weg naar ontwikkeling

1. WASH-vaststellingen

1.1. Te weinig drinkwater

Wij staan er amper bij stil, maar aan het water op onze aarde zijn er grenzen, zeker als het om drinkbaar water gaat. Er wordt aan een hoog tempo geproduceerd, geogst en water getapt om het groeiend aantal mensen op deze aardbol te voeden, te kleden en van comfort te voorzien. **De druk op een schaars maar levensnoodzakelijk goed neemt daardoor alleen maar toe.** Wereldwijd hebben nog steeds 844 miljoen mensen geen toegang tot een basisdienstverlening voor drinkwater (drinkwater op minder dan een halfuur stappen heen en terug).

WASH

is een internationaal gebruikte afkorting om te verwijzen naar het geheel van Water, Sanitation en Hygiene.

- Naar schatting sterven jaarlijks meer dan 500.000¹ kinderen onder de 5 jaar aan diarree, veelal veroorzaakt door een gebrek aan zuiver drinkwater, sanitatie² en/of hygiëne.
- Wereldwijd zijn 80% van de ziektegevallen te wijten aan het gebrek aan zuiver water en goede sanitaire voorzieningen en hygiëne: jaarlijks gaan hierdoor 250 tot 300 miljoen arbeidsdagen verloren.
- Wie dagelijks vele uren besteedt aan water halen, heeft weinig tijd over voor andere activiteiten, zoals naar school gaan of voor een inkomen zorgen. Dit treft vooral vrouwen en kinderen.

¹ <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs330/en/>

² De term 'sanitation' heeft geen goede Nederlandse vertaling, vaak wordt *sanitatie* gebruikt. Hiermee bedoelt men alles wat te maken heeft met sanitaire basisvoorzieningen. Dit houdt het bouwen van latrines in, het weghalen en behandelen van uitwerpselen en ook de aandacht voor de hygiëne rond drinkwaterpunten en bij de latrines (onderhouden en mogelijkheid tot handen wassen).

1.2. De stand van zaken: een update

Het gemeenschappelijk programma van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en UNICEF volgt sinds 1990 de vorderingen op per land en wereldwijd op het gebied van drinkwatervoorziening, hygiëne en sanitaire voorzieningen. Dit **Joint Monitoring Programme (JMP)** hanteert niveaus van dienstverlening die een goede basisreferentie vormen om **voortgang te meten**. Het meest recente rapport dateert van eind 2017³ en bevat cijfers over 2015. De vorige JMP-updates rapporteerden over de Millenniumdoelstellingen of MDG's en hadden het vooral over 'verbeterde' of 'niet-verbeterde diensten'. De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (Sustainable Development Goals), of SDG's met specifiek SDG6 rond water, vormen nu de leidraad. SDG6 streeft tegen 2030 naar 'veilig beheerde diensten voor drinkwater, sanitair en hygiëne'. Dit houdt bijkomende eisen in voor de 'verbeterde' diensten: het drinkwater moet aan huis ter beschikking zijn, vrij zijn van besmetting en continu beschikbaar naargelang de nood. Dit rapport bevat voor het eerst ook (beperkte) cijfers over goede hygiëne, namelijk het aantal mensen dat over zeep en water beschikt om de handen te wassen.

2. De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen⁴

In september 2015 keurden 193 lidstaten van de Verenigde Naties de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen goed (de SDG's of Sustainable Development Goals). Er zijn 17 doelstellingen en 169 subdoelen.

De SDG's kennen 5 grote ambities:

- Niemand achterwege laten – 'Leave no one behind'. Vanuit een mensenrechtenbenadering is het mogelijk om tegen 2030 extreme armoede volledig te bannen en iedereen aan boord te hebben.
- Duurzame ontwikkeling met respect voor de grenzen van de planeet als sleuteldoel van elk overheidsbeleid en alle private activiteiten.
- De ongelijkheid tussen landen en in een land verminderen: duurzame inclusieve groei en meer banen.

³ <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/258617/1/9789241512893-eng.pdf?ua=1> Alle gebruikte grafieken komen uit dit rapport.

⁴ https://www.protos.ngo/sites/default/files/sdg_en_water.pdf

- De agenda is universeel en onverdeelbaar toe te passen: alle doelstellingen zijn belangrijk en bedoeld voor alle landen: ontwikkelde landen, groei landen en landen in ontwikkeling.
- Een nieuw wereldwijd partnerschap teweegbrengen dat alle staats- en niet-gouvernementele actoren verenigt, d.i. mobilisatie voor een gedeelde doelstelling door overheden, privésector, daaraan verbonden actoren, fondsen, academische milieus en ... bevolkingsgroepen.

2.1. De Duurzame Ontwikkelingsdoelstelling SDG6 voor schoon water en sanitatie

Doelstelling 6 streeft naar **water en sanitatie voor iedereen**, en omvat volgende subdoelen:

- **6.1:** Tegen 2030 komen tot een universele en gelijke toegang tot veilig en betaalbaar drinkwater voor iedereen.
- **6.2:** Tegen 2030 komen tot toegang tot gepaste en degelijke sanitaire voorzieningen en hygiëne voor iedereen en een einde maken aan ontlasting in openlucht, waarbij speciale aandacht wordt besteed aan de behoeften van vrouwen en meisjes en mensen in kwetsbare situaties.
- **6.3:** Tegen 2030 de waterkwaliteit verbeteren door verontreiniging te beperken, de lozing van gevaarlijke chemicaliën en materialen een halt toe te roepen en de uitstoot ervan tot een minimum te beperken waarbij ook het aandeel van onbehandeld afvalwater wordt gehalveerd en recyclage en veilig hergebruik wereldwijd aanzienlijk worden verhoogd.
- **6.4:** Tegen 2030 in aanzienlijke mate de efficiëntie van het watergebruik verhogen in alle sectoren en het duurzaam winnen en verschaffen van zoetwater garanderen om een antwoord te bieden op de waterschaarste en om het aantal mensen dat heeft af te rekenen met waterschaarste, aanzienlijk te verminderen.
- **6.5:** Tegen 2030 het geïntegreerde beheer van de waterhulpbronnen implementeren op alle niveaus, ook via gerichte grensoverschrijdende samenwerking.
- **6.6:** Tegen 2020 de op water gebaseerde ecosystemen beschermen en herstellen, met inbegrip van bergen, bossen, moerassen, rivieren, grondwaterlagen en meren.
- **6.a:** Tegen 2030 de internationale samenwerking en de capaciteitsopbouwende ondersteuning uitbreiden voor de ontwikkelingslanden voor activiteiten die betrekking hebben op water en sanitaire voorzieningen en programma's, met inbegrip van technologieën voor waterwinning, ontzilting, waterefficiëntie, afvalwaterzuivering, recyclage en hergebruik.
- **6.b:** De deelname versterken en ondersteunen van plaatselijke gemeenschappen bij de verbetering van het waterbeheer en van de sanitaire voorzieningen.

6.a en 6.b zijn de zogenaamde manieren van implementatie om wereldwijd de doelstelling te halen.

De Millenniumdoelstelling 7c rond water, was heel wat minder ambitieus dan SDG6. De subdoelen van SDG6 willen een *universele en gelijke* toegang, wat betekent dat er nog heel wat ongelijkheden moeten weggewerkt worden. SDG6 gaat ook over hygiëne, wat in de Millenniumdoelstelling buiten beschouwing bleef. Verder preciseert SDG6 dat het drinkwater niet besmet mag zijn, en tegen een betaalbare prijs te verkrijgen moet zijn. Op het gebied van sanitatie staat een einde maken aan open defecatie expliciet voorop en is er bijzondere aandacht voor de noden van vrouwen en meisjes.

Een mensenrecht

In juli 2010 schaarde de Algemene Vergadering van de VN zich achter een resolutie waarin drinkwater en sanitaire voorzieningen als een onverdeelbaar fundamenteel mensenrecht worden beschouwd. Zo'n VN-resolutie heeft vooral een grote symbolische betekenis. Het recht wordt slechts afdwingbaar als het in de wetten van een land is opgenomen.

Er zijn 3 hoofddoelstellingen voor de WASH-sector:

- Een einde maken aan het zich ontlasten in openlucht, of ‘open defecatie’.
- Universele toegang (altijd, overal en voor iedereen) tot basisdiensten bereiken voor drinkwater, hygiëne en sanitatie.
- Veilig beheerde diensten.

3. Drinkwater, het totaalplaatje in 2015

De belangrijkste vaststellingen in de JMP-update voor drinkwater (situatie in 2015) zijn:

- 71% van de totale wereldbevolking of **5,2 miljard mensen maken gebruik van een veilig beheerde dienst voor drinkwater**, dit wil zeggen dat het drinkwater aan huis beschikbaar is, naargelang de nood en niet vervuild (besmet). Dit is een berekende inschatting, want de gegevens zijn slechts beschikbaar voor 96 landen.
- 1 op 3 van de mensen die van een veilig beheerde dienst kunnen gebruik maken, woont op het platteland.
- 89% van de wereldbevolking kan gebruik maken van een basisdienstverlening, d.w.z. dat een verbeterd drinkwaterpunt op minder dan 30 minuten van de woning ligt (maximaal heen en terug op een halfuur).
- **844 miljoen mensen hadden nog steeds geen toegang tot een elementaire dienstverlening:**
  - Afgerond 264 miljoen mensen zijn langer dan een half uur onderweg om drinkwater te halen (beperkte dienstverlening).
  - Afgerond 423 miljoen mensen halen water uit een onbeschermd bron of waterput
  - Afgerond 159 miljoen mensen halen hun drinkwater uit oppervlaktewater, meer dan de helft van hen leeft in Sub-Saharaans Afrika.
- Schattingen voor ‘veilig beheerde diensten voor drinkwater’ waren beschikbaar voor 96 landen (die 35 procent van de wereldbevolking vertegenwoordigen). Nationale schattingen worden gemaakt wanneer gegevens beschikbaar zijn voor ten minste 50% van de doelgroep. Regionale en globale schattingen worden gemaakt waar gegevens beschikbaar zijn voor ten minste 30% van de doelgroep.

7 out of 10 people used safely managed drinking water services in 2015

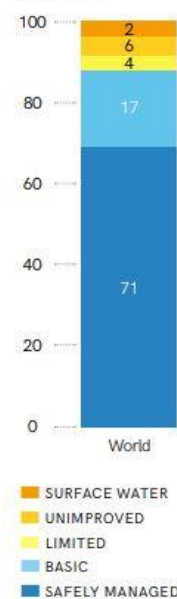

Fig.2 Global drinking water coverage, 2015

3.1. Veilig beheerde diensten

De JMP-rapportering hanteert verschillende niveaus van dienstverlening als referentiebasis. Enkel zo kan je evoluties noteren en landen met elkaar vergelijken. Voor het rapport over 2015 werden de bestaande niveaus of schalen verfijnd. De termen verbeterde of niet-verbeterde installatie bestaan nog, maar het criterium ‘veilig beheerde dienst’ is toegevoegd, met bijkomende eisen voor een voor een ‘verbeterde voorziening’.

Een **verbeterde drinkwaterbron** is er een die door haar ligging of door haar constructie - bij correct gebruik – drinkbaar water levert. Verbeterde drinkwaterbronnen worden ingedeeld in 3 types.

1. Voor het hoogste niveau, ‘een veilig beheerde dienst voor drinkwater’, gelden 3 criteria:
  - De mensen moeten aan huis over drinkwater beschikken. Dit gaat over een waterleiding tot bij het huis of een kraan in de nabijheid van het huis.

- Het water moet in voldoende mate en wanneer nodig ter beschikking zijn. De dienstverlening moet minstens 12 uren per dag verzekerd zijn.
  - Het water mag op geen enkele manier besmet zijn. Het water mag niet in aanraking gekomen zijn met uitwerpselen (test op bacteriën zoals E.coli, of besmet met chemische stoffen zoals fluoride.)
2. Als aan geen van de drie criteria voldaan is maar de mensen toch op minder dan een half uur stappen heen en terug aan drinkwater kunnen geraken, dan spreekt men over een 'basisdienstverlening'.
    - In 2015 hadden 5,2 miljard mensen drinkwater uit een veilig beheerde dienst voor drinkwater en bijkomend nog 1,3 miljard mensen tot een verbeterde bron die op minder dan een halfuur stappen heen en terug ligt. 6,5 miljard mensen beschikken dus minstens over een basisdienstverlening.
  3. Een 'beperkte dienstverlening' is het derde niveau: er is meer dan een half uur nodig voor het halen van drinkwater aan een verbeterde bron.
    - 264 miljoen mensen hadden toegang tot een beperkte dienstverlening.

Een **niet-verbeterde drinkwaterbron** is een onbeschermd bron of put, waar bv. dieren bij kunnen. 423 miljoen mensen zijn hierop aangewezen.

Tot slot is er het **oppervlaktewater**, afkomstig uit een rivier, een meer, een irrigatiekanaal. 159 miljoen mensen halen zo hun 'drinkwater'. Wie helemaal geen toegang heeft tot schoon drinkwater en aangewezen is op oppervlaktewater, loopt grote gezondheidsrisico's. Wereldwijd is het percentage van de mensen dat oppervlaktewater drinkt gedaald van 4% in 2000 tot 2% in 2015. Wel is de overgrote meerderheid daarvan te vinden in landelijk gebied: van de 159 miljoen mensen woonden er 147 miljoen op het platteland. Meer dan de helft woont in Sub-Saharaans Afrika. In 22 landen is 10% of meer van de mensen aangewezen op dit oppervlaktewater, dit zijn onder meer DR Congo (10%), Somalië (12%), Afghanistan (15%), Madagaskar (16%) en Angola (24%).

Vermits het halen van water vooral een werk is voor vrouwen en meisjes, zal een verhoogde toegang tot een verbeterde waterbron ook de gelijkheid tussen man en vrouw bevorderen.

3.2. Toegang tot een basisdienstverlening

Hoewel SDG6.1 en 6.2 wereldwijd en voor iedereen mikken op de hoogste vorm van dienstverlening, staan veel ontwikkelingslanden nog onderaan de serviceladder. Met het doel armoede overal en in al haar vormen te bestrijden, streeft SDG1.4 onder meer naar een universele toegang tot basisdiensten, met een focus op arme en kwetsbare groepen.

Tussen 2000 en 2015 steeg het aantal mensen dat toegang kreeg tot een basisdienstverlening jaarlijks met 0,49%. Latijns-Amerika, de Caraïben, Oost-Azië en Zuidoost-Azië lijken op schema om de universele toegang voor iedereen te halen tegen 2030. In Sub-Saharaans Afrika is veel vooruitgang geboekt, maar toch blijft de regio achterop hinken.

Binnen een land kunnen er grote verschillen zijn. Een opsplitsing bijvoorbeeld naar stedelijk en landelijk gebied, leert dat de landelijke regio's nog een aanzienlijke achterstand hebben: 55% van de plattelandsbevolking beschikt over een veilig beheerde dienst, tegenover 85% in de steden.

4. Ongelijkheden wegwerken

De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (Sustainable Development Goals of SDG's) leggen een grotere klemtoon op het wegwerken van ongelijkheden dan de Millenniumdoelstellingen. De Millenniumdoelstelling 7c streefde tegen 2015 naar een halvering van het aantal mensen dat geen toegang had tot drinkwater (of sanitatie), ten opzichte van 1990. SDG 10 streeft specifiek naar het verminderen van ongelijkheden tussen landen onderling, en in de landen zelf. Het JMP heeft in 2016 haar database geherstructureerd en zal voortaan bijkomende informatie verzamelen om de SDG's gedetailleerder te monitoren. Momenteel is er geen data die uitgesplitst kan worden naar bijvoorbeeld inkomen, geslacht, leeftijd, ras, migratiestatus, handicap... Het in kaart brengen van de ongelijkheden met betrekking tot *veilig beheerde diensten* is nog moeilijker, vanwege een gebrek aan data.

Een goed voorbeeld om de ongelijkheden binnen een land aan te tonen is Angola. Gemiddeld heeft 41% van de Angolese bevolking toegang tot basisdienstverlening voor drinkwater maar in de landelijke gebieden (23%) ligt de toegang 40% lager dan in stedelijke gebieden (63%). En tussen de armsten onder de bevolking en de rijksten is er een verschil van 65%.

5. Conflicten, geweld, instabiliteit

Oorlogsconflicten, geweldsituaties en instabiele regimes zijn een vertragende factor om tot universele toegang tot drinkwater (en sanitatie) te komen. De Wereldbank houdt een lijst⁵ bij van fragiele staten, gebaseerd op een evaluatie van de politieke toestand, de nationale instellingen en het bewaren van de vrede. In 2015 leefden 484 miljoen mensen in een fragiele situatie, waarvan er 183 miljoen mensen geen toegang hadden tot basisdiensten voor drinkwater. Wie in een fragiele situatie leeft heeft viermaal meer kans om geen toegang tot een basisdienstverlening voor drinkwater te hebben.

Waterschaarste, watervervuiling en grote infrastructuurwerken zoals dammen kunnen tot (internationale) conflicten leiden⁶. Talloze samenlevingen worden momenteel bedreigd door een tekort aan water. Het behoud en de verdere ontwikkeling van hun welvaart en welzijn en van de internationale stabiliteit komen in het gedrang. Enkele oorzaken voor mogelijke conflicten:

---

⁵ <http://www.worldbank.org/en/topic/fragilityconflictviolence/brief/harmonized-list-of-fragile-situations>

⁶ https://www.protos.ngo/sites/default/files/library_assets/W_CON_11_E4_Water_conflicten.pdf

- Wereldwijd zijn er 263 stroomgebieden die door meerdere landen worden gedeeld. Rivieren die door verschillende landen stromen, zoals de Mekong, de Ganges, de Jordaan, Tigris en Eufraat, de Nijl ... maar ook de Rijn, Maas en Schelde dreigen een bron van economische, en in minder stabiele regio's eventueel gewapende conflicten te worden.
- De groeiende ongelijkheid in de verdeling van water (tussen steden en platteland, tussen bevolkingsgroepen, tussen rijk en arm) kunnen tot interne spanningen en internationale conflicten leiden.
- Extreme weersomstandigheden zoals droogte of overstromingen – fenomenen die door de klimaatverandering nog versterkt worden – jagen mensen op de vlucht. Hun aantal wordt geschat op 25 miljoen. Zo komen binnen een land of over landsgrenzen heen, andere streken onder druk. De waterproblemen beperken zich dus niet tot landen in ontwikkeling. Hier is een taak weggelegd voor de internationale politiek en diplomatie. Ontwikkeling, milieubescherming en conflictbeheersing moeten hand in hand gaan.

6. Internationale 'waterdagen'

6.1. Wereldwaterdag – 22 maart⁷

Al meer dan 25 jaar geleden, in 1992, hebben de Verenigde Naties (VN) 22 maart uitgeroepen tot Wereldwaterdag, een mondiale dag met aandacht voor water en het goed beheer ervan. Elke lidstaat van de VN informeert op die dag zijn inwoners over 'water' en de wereldwijde wateruitdagingen. Telkens staat een ander aspect van water' in de schijnwerpers. 'Water en vrouwen', 'water en voedselzekerheid', 'water in de steden' en 'water en natuurrampen' zijn enkele thema's van de

⁷ www.worldwaterday.org

afgelopen jaren. Overal ter wereld vinden rond 22 maart studiedagen, evenementen, bewustmakingscampagnes, congressen, enz. plaats. Scholen, gemeentebesturen, sociale organisaties, nationale overheden, ngo's, watermaatschappijen, gebruikersverenigingen, ... zowel in het Noorden als in het Zuiden werken op hun manier rond het thema.

In België doen vooral de scholen erg actief mee aan Wereldwaterdag. Met duizenden stappen ze jaarlijks rond 22 maart 6 km⁸, de gemiddelde afstand die vrouwen en vaak ook kinderen in landen in ontwikkeling moeten afleggen om water te halen.

6.2. Werelddag Handen Wassen – 15 oktober⁹

Sinds 2008 vieren honderdduizenden mensen overal ter wereld op 15 oktober de internationale 'Dag van het Handen Wassen'. Meer dan zeventig landen, verspreid over vijf continenten, organiseren activiteiten waarmee wordt geprobeerd miljoenen mensen te mobiliseren en te motiveren om hun handen te wassen met zeep. Dat is namelijk één van de meest effectieve en goedkope manieren om ziektes als diarree en longontsteking te voorkomen. Maar om je handen op een hygiënische manier te kunnen wassen mag het water niet te veel verontreinigd zijn en moeten mensen zeep kunnen aankopen. Net daarom is hygiënisch handen wassen voor een groot deel van de bevolking in arme landen erg moeilijk.

6.3. Wereldtoilettag – 9 november¹⁰

Wereldtoilettag vraagt zowel bij overheden als bij het ruime publiek aandacht voor het feit dat zoveel mensen het nog zonder toilet moeten stellen. Het is een dag om te sensibiliseren en tot actie op te roepen. Wereldtoilettag bestaat sinds 2001 en is erkend door de Verenigde Naties.

Wereldtoilettag wil de dialoog over sanitaire basisvoorzieningen stimuleren en het taboe doorbreken dat hier nog rond hangt. Wereldtoilettag wijst in zijn activiteiten op de zware impact van het gebrek aan goede sanitaire voorzieningen op de gezondheid, het emotioneel welbevinden en zelfs op het economisch leven. Wereldtoilettag streeft naar toegang tot basisvoorzieningen voor iedereen, vermits dit door de VN erkend is als mensenrecht.

7. Indirect of virtueel water

Onze waterbehoefte zit niet enkel in het water dat we direct consumeren, namelijk als drinkwater, om te koken, ons te wassen,... maar ook in de productie van alle goederen en diensten die we consumeren. Als we het watergebruik van enkele producten bekijken, dan merken we pas hoeveel water we nodig hebben.

De teelt van gewassen of dieren vereist grote hoeveelheden water. Zo gebruiken en verdampen gewassen tijdens hun groeicyclus heel wat liters water. Bijvoorbeeld: één kopje koffie van 125 ml vraagt 176 l aan water. Koffieplanten zijn waterintensieve planten: ze verdampen veel vocht. Na de oogst worden de koffiebonen gedroogd. Het omhulsel wordt verwijderd, zodat de koffiebonen overblijven in de vorm van 'groene' of 'ruwe' koffie. Vervolgens brandt men deze koffie, wordt hij gemalen en is hij klaar voor consumptie. Voor de productie van 1 kg koffie is 26.400 liter water gebruikt, of voor één kopje koffie 176 liter. De hoeveelheid direct water om een kopje koffie te

---

⁸ <http://www.wereldwaterdagatschool.be/>

⁹ <http://globalhandwashing.org/>

¹⁰ <http://worldtoiletday.org/>

1 tasje koffie
= 176 liter

1 hamburger
= 2.500 liter

1 jeans
= 8.000 liter

Illustratie © Sarah Delvaux

zetten bedraagt 125 ml. De hoeveelheid water om de gemalen koffie te maken is echter 1.400 maal groter. Deze hoeveelheid water noemen we het virtueel, verborgen of indirect water.

Ook de productie van dierlijke producten is zeer waterintensief. Om 1 kg kaas te produceren is er 4.800 l nodig. Koeien eten namelijk gras en veevoeders. Om dit gras te laten groeien, of om maïs, maniok, soja,... te telen is er water nodig. Het water dat via deze teelten verdampt, vormt het hoofdaandeel van de hoeveelheid water die de productie van rundsvlees vereist. De dieren hebben ook nog drinkwater nodig, en dan is er ook nog het proceswater voor het reinigen van de stallen en de machines. Voor het maken van één plakje kaas van 25 g is er zo 120 l water nodig.

7.1. De watervoetafdruk¹¹

Om het watergebruik van een product over de hele productieketen te meten, ontwikkelde prof. A. Y Hoekstra van de universiteit van Twente in Nederland de watervoetafdruk. Via dit concept introduceerde hij het ketendenken in waterbeheer. In de traditionele benadering van de waterproblematiek kijkt men uitsluitend naar de lokale waterbeschikbaarheid en het lokale watergebruik. Door de ketenbenadering onderstreept Hoekstra het nut van een globale kijk op het watergebruik en de waterstress in de wereld.

De watervoetafdruk van een product geeft het volume water weer dat nodig was voor het maken van dit product en gemeten over de hele productieketen. Zo is de watervoetafdruk van een kop koffie 176 l, en 2.750 l van 1 kg rijst. Je kan ook de watervoetafdruk van een persoon berekenen. Dat is dan het totale volume aan zoetwater dat gebruikt wordt om de goederen en diensten te maken die deze persoon consumeert. Op dezelfde wijze kan de watervoetafdruk van een land, een stad, een bedrijf... berekend worden. De watervoetafdruk wordt uitgedrukt in liter of m³. Voor een gemiddelde Belg bedraagt de watervoetafdruk 7.400 liter water per dag, of 2.700 m³ water per jaar. Met onze huidige levensstijl gebruiken wij dus jaarlijks een olympisch zwembad aan zoetwater. Wie in België gevraagd wordt hoeveel water hij gebruikt, zal antwoorden dat dit ongeveer 100 l/dag is. Dit is het directe watergebruik. De watervoetafdruk maakt er ons van bewust dat ons indirect watergebruik meer dan zeventig maal hoger ligt.

¹¹ https://www.protos.ngo/sites/default/files/2018_leven-op-grote-watervoet.pdf

8. Twee voorbeelden van ‘goed beheer’ uit de Protos-programma’s

8.1. Benin - LEauCAL voor 20.000 mensen¹²

December 2016 betekende het einde voor het vernieuwend programma LEauCAL. 4 jaar werkten Protos en zijn partners eraan, met fondsen van de Afrikaanse Bank voor Ontwikkeling, de Nederlandse WASH-alliantie en de partnergemeenten. Dankzij LEauCAL leerden de gemeenten een project leiden, van de formulering, over de aanbestedingen, de onderhandelingen met de geldschieters tot de rapporteringen en het omgaan met deadlines. De 9 gemeenten en een intercommunale zijn het er over eens dat de ervaring verrijkend was en dat een vervolg wenselijk is.

In totaal zijn 67 waterpunten gebouwd of hersteld, er kwamen 12 EcoSanlatrines en 5 drinkbakken voor het vee. LEauCAL bereikte 20.000 mensen. De gemeenten van de districten Atacora-Donga (noordwesten) konden de vorming en ondersteuning door Protos erg waarderen. Alle betrokken partijen erkennen nu beter het belang van een goede uitbating en onderhoud van de waterpunten. De gedecentraliseerde overheidsdiensten zijn zich nu bewust van hun rol als coaches voor de gemeenten. Zij kunnen de fakkel van Protos overnemen, op voorwaarde dat de centrale overheid hun de nodige middelen verstrekt.

8.2. Mali - Met een contract sta je steviger¹³

De Malinese overheid verplicht gemeenten om het beheer van hun drinkwatersystemen over te dragen aan een beheerstructuur, als schakel tussen gebruikers en gemeente. In de praktijk is er echter een gebrek aan samenwerking tussen gemeente en beheerstructuur, en worden waterpunten vaak beheerd zonder contract of opvolging. De voorbije drie jaar zette Protos in op het versterken van beide partijen zodat ze effectief hun rol opnemen.

In de wijk Sibiribougou van Bamako draait het beheer intussen op wieltjes. De wijk telt zowat 6.000 inwoners en 13 publieke waterpunten. Eén daarvan, een waterreservoir met 8 drinkwaterfonteinen, bedient de helft van de inwoners. Een vereniging van drinkwatergebruikers beheert het systeem. Haar leden zijn vrijwilligers die in nauw contact staan met de uitbaters en gebruikers van de drinkwaterfonteinen. Ze noteren de meterstanden, innen de bijdragen, doen de boekhouding en volgen de herstellingen op. De resultaten van 3 jaar vormingen en ondersteuning mogen er zijn: door een beter financieel beheer kon de vereniging zelf investeren in 2 nieuwe drinkwaterfonteinen, en een beter technisch beheer drukte de duur van de pannes.

Goed werkende gemeentelijke diensten zijn onontbeerlijk in dit succesverhaal. Zij volgen de beheerstructuren maandelijks op, en innen de gemeentelijke taks op water, die opnieuw in de drinkwatersystemen geïnvesteerd wordt.

---

¹² [Protos Jaarverslag 2016](#) – p.11

¹³ [Protos Jaarverslag 2016](#) – p.8